

Контент-аналізування соціальних очікувань майбутніх соціальних психологів

УДК 316.6/.47

Попович Ігор Степанович

Доктор психологічних наук, доцент, доцент кафедри загальної та соціальної психології Херсонського державного університету, Херсон (Україна).

orcid.org/0000-0002-1663-111X

Контактний телефон: (050)3156930.

Електронна адреса для листування: igorpopovych76@gmail.com

Блинова Олена Євгенівна

Доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри загальної та соціальної психології Херсонського державного університету, Херсон (Україна).

orcid.org/0000-0003-3011-6082

Контактний телефон: (050)1408270.

Електронна адреса для листування: elena.blynova@gmail.com

Анотація

У статті здійснено контент-аналізування соціальних очікувань майбутніх соціальних психологів, висвітлено результати дослідження властивостей соціальних очікувань, встановлено психолінгвістичні детермінанти конструювання особистістю соціальної дійсності.

Встановлено, що майбутні соціальні психологи за властивостями соціальних очікувань володіють такими показниками: інтернальність (51,43%), що не протирічить результатам, які отримані іншими дослідниками; активність (57,13%), результати якої за кількісним і відсотковим значеннями майже збігаються з інтернальністю; помірні результати відкритості (47,52%), що може свідчити про зрілість і соціальну компетентність однієї частини досліджуваних, і у той же час, невміння або небажання інтерпретувати, окреслювати свої очікування – другої частини досліджуваних.

Доказано, що майбутні соціальні психологи, інтерпретуючи соціальне поле, окреслюють його, приділяють значну увагу рефлексивним аспектам, займають позицію «учасника процесу».

Доведено, що контент-аналізування дозволяє вимірювати людську поведінку. Показано, яким чином знаково-сміслові утворення, набуваючи суб'єктивних значень, стають об'єктивною фактичністю, що впливає на конструювання особистістю соціальної дійсності.

Ключові слова: інтернальність, екстернальність, відкритість, закритість, амбівалентність, полярність, контент-аналізування.

Постановка наукової проблеми та її значення. В останні десятиріччя у всіх напрямках гуманітарної науки феномен темпоральності набуває особливої актуальності. Психолінгвістична проблематика не залишилася осторонь. Наукові результати вивчення

процесів мовленнєвого спілкування, сприймання мовлення, мовленнєвого впливу, соціальних комунікацій, практик мовленнєвого конструювання та психолінгвістики особистості, все частіше мають за мету не тільки проаналізувати і констатувати ймовірні наукові факти, а несуть прогностичне, передбачувальне та конструювальне навантаження. Це дозволяє стверджувати про наявність значущого наукового потенціалу психолінгвістичних досліджень з акцентом на прогнозування майбутнього. Такі дослідження, у свою чергу, дозволяють констатувати, що особистість моделює і конструює майбутнє, досягаючи самоздійснення. Важливу роль у конструюванні особистістю майбутнього відіграють мовленнєві практики мовця. Така риторика наукової проблематики актуалізує одне з важливих завдань теоретико-методологічного обґрунтування та емпіричного дослідження конструювання особистістю свого майбутнього. Дослідження психолінгвістичного аспекту дозволяє рельєфніше подивитися на зазначену проблематику, відшукати психолінгвістичні детермінанти конструювання особистістю соціальної дійсності.

Мета нашого дослідження полягає у контент-аналізуванні соціальних очікувань майбутніх соціальних психологів, висвітленні результатів дослідження властивостей соціальних очікувань, встановленні психолінгвістичних детермінант конструювання особистістю соціальної дійсності.

Соціальні очікування особистості належать до категорії майбутнього. Вони здатні виступати регулятором соціально-психологічної реальності. Наш дослідницький інтерес спрямований на вивчення психолінгвістичного аспекту соціальних очікувань особистості як регулятора соціально-психологічної реальності. Спробуємо це реалізувати через дослідження властивостей соціальних очікувань. Започатковане нами дослідження є логічним продовженням попередніх наукових пошуків [6; 7].

Аналіз останніх досліджень. Характерною рисою сучасної соціально-психологічної науки є інтерес до проблеми соціального знання як елементу конструювання повсякденного життя індивіда, його соціальної дійсності. Актуальні соціально-психологічні теорії цього напрямку висувують на перший план психологічний вимір реальності й особливості її пізнання як результату – і контексту – мікросоціальної взаємодії соціальних суб'єктів. П. Бергер і Т. Лукман, обґрунтовуючи своє бачення завдань соціології знання, підкреслювали, що адекватне розуміння соціальної реальності передбачає уявлення про те, як саме ця реальність конструюється [1].

Зокрема, соціальні очікування особистості не стільки сприяють відображенню об'єктивно існуючого світу, скільки його конструюванню. Вельми цікавим видається науковий погляд М. В. Йоргенсен, що соціальний світ конструюється в мовленнєвих практиках, а не

відображається й опосередковується у них. Наші знання про соціальний світ і наші соціальні дії не є визначеними «початковим» існуванням самого світу, а навпроти – є процесом і результатом «обговорення» світу, який виглядає реальним або істинним для мовця [4].

Під дискурсивною практикою Б. Девіс розуміє всі можливі символічні способи продукування психологічних і соціальних реальностей. «Дискурс – це інституалізована форма використання мови або схожих їй знакових систем. Дискурс не тільки конструює реальність для своїх носіїв, але одночасно продукує їх власну суб'єктивність як єдність тотожності особистості і динаміки її множинних «Я» [8, с. 46]. Зазначимо, що ключовою категорією соціально-конструктивістської моделі дискурсу є «порядок дискурсу», зміст якого зводиться до складної комбінації структур значень, способів їх конструювання і відтворення в певній соціальній галузі. Структури значень мають відношення до когнітивного аспекту дискурсу, а способи їх конструювання і відтворення – до комунікативного. Ці два плани дискурсу зв'язує соціальність, цілісність і гомогенність, яка підтримується завдяки колективним уявленням про неї як про цілісну і гомогенну [2]. На наш погляд, так само як соціальні очікування визначають змістові та структурно-функціональні особливості дискурсивних практик і ними пронизані всі акти дискурс-аналізу, дискурс-аналіз позначається на психологічних змістових параметрах соціальних очікувань особистості.

Соціальні очікування здатні виступати базовою складовою системи регуляції соціальної поведінки особистості. Сутнісна характеристика соціальної поведінки – це соціально зумовлена інтелектом та іншими знаково-смісловими утвореннями система дій, з якими особистість чи спільнота бере участь у громадських відносинах, взаємодіє з соціальним середовищем. Соціальна поведінка поєднує дії людини стосовно спільноти, інших людей, предметного світу. Ці дії керовані соціальними очікуваннями, соціальними і правовими нормами, громадською думкою, соціальними санкціями та іншими регуляторами соціальної поведінки особистості, у яких психолінгвістична складова потребує наукової уваги.

Вище зазначені тези спонукають нас поставити запитання: «Яким чином знаково-сміслові утворення, набуваючи суб'єктивних значень, стають об'єктивною фактичністю, що впливає на конструювання особистістю соціальної дійсності»? Запропонований підхід до програми емпіричного дослідження вимагає вивчення змістових особливостей соціальних очікувань досліджуваних. Застосовано контент-аналітичну методику для дослідження соціальних очікувань соціальних психологів та здійснено порівняння з результатами дослідження соціальних очікувань філологів, n=112; 2017 [5].

Методи та методики дослідження. Дослідження здійснювалося в Херсонському державному університеті на соціально-психологічному факультеті (2017–2018). Вибірка

містила 35 досліджуваних (6 хлопців, 29 дівчат) – дві академічні групи третього і четвертого років навчання за напрямом підготовки 6.030102 психологія, спеціалізації – соціальна психологія.

Для реалізації мети дослідження було використано **методи та методики**. З теоретичних методів ретроспективний аналіз наукових джерел для теоретико-методологічного обґрунтування психолінгвістичного аспекту соціальних очікувань досліджуваних. Емпіричні методи: психодіагностичні методи, які використовувалися для збору емпіричних даних з метою дослідження рівнів сформованості соціальних очікувань особистості – опитувальник «PCO» [5] та для визначення властивостей соціальних очікувань досліджуваного застосовано контент-аналітичні методики «Очікувана ситуація» і «Реалізація очікувань» [5]. Дослідження проводиться відповідно до етичних стандартів комітету з прав експериментів Гельсінської декларації [13].

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження.

Першим кроком емпіричного дослідження було визначення рівнів соціальних очікувань за допомогою опитувальника «PCO», наступним – визначення властивостей соціальних очікувань за допомогою контент-аналітичних методик. Контент-аналізування є ключовим методом нашого дослідження. Текст – спрощене відображення соціальної реальності, якою він породжений. На відміну від опитувань, контент-аналіз вимірює те, що досліджувані справді зробили, а не те, що робитимуть чи висловлюють намір зробити. Таке поєднання методів дозволяє якісніше вивчити досліджуваний феномен.

Контент-аналітичне дослідження реалізовано п'ятьма етапами. На першому етапі впорядковано програму дослідження згідно об'єкта і предмету, поставленої мети, завдань і сконструйованої вибірки дослідження; виокремлено категорії, одиниці аналізу й одиниці обліку. До одиниць аналізу віднесено окремі слова, словосполучення, терміни, що характеризують змістові особливості об'єкту дослідження. Наприклад: «очікування», «сподівання», «прагнення», «покладати надію», «чекати», «можливий варіант», «бажаний результат» та ін. На першому етапі важливо створити конструктивну соціально-психологічну ситуацію для досліджуваної групи. Такою ситуацією для студентів третього року навчання був екзамен з навчальної дисципліни «Соціально-психологічний тренінг», для четвертого року навчання – екзамен з навчальної дисципліни «Психологія соціальних відносин». Зазначені навчальні дисципліни студенти опановували впродовж навчального року. Кожному досліджуваному, згідно методики «Очікувана ситуація», необхідно було дати відповідь на таке завдання: «Шановний учаснику! Будь-ласка, опиши свої очікування, сподівання, надії щодо очікуваної ситуації – екзамену. Якою буде твоя відповідь на екзамені, на що сподіваєшся, чого

чекаєш, чого прагнеш досягти? Обов'язково вкажи ймовірну оцінку, яку очікуєш отримати. Зміст своїх очікуваних висловлювань опиши у бланку. Не менше 8–10 речень». Наступною методикою, запропонованою учасникам емпіричного дослідження, була «Реалізація очікувань». Досліджувані заповнювали бланк: «Шановний учаснику! Будь-ласка, опиши чи підтвердилися твої очікування, чи справдилися сподівання, надії щодо очікуваної ситуації. Відповідь аргументуй за допомогою 8–10 речень». На другому етапі складено кодувальну інструкцію – співвіднесено категорії і підкатегорії контент-аналізу з конкретними змістовими елементами тексту. На третьому етапі здійснено кодування всього масиву досліджуваних текстів, тобто реалізовано квантифікацію – переклад тексту у цифрове вираження. Реєстрація частоти, обсягу згадування категорій і підкатегорій проводилася в кодувальній матриці, яка містила перелік ознак кодування, що характеризують одиниці аналізу. На четвертому етапі статистично опрацьовано отримані кількісні дані. Опрацювання здійснено використовуючи процентний і частотний розподіли, запропоновані нами формули, коефіцієнти кореляції, тощо. На п'ятому етапі ми інтерпретували отримані дані на основі аналізування й теоретичного контексту дослідження, та верифікували їх. Інтерпретованими даними є дихотомічні пари властивостей соціальних очікувань особистості. За допомогою λ -критерію Колмогорова-Смирнова визначено, що розподіл значень всіх вимірюваних параметрів є нормальним і рівномірним за максимального значення двосторонньої асимптотичної значущості ($p=0,00$; $p\leq 0,05$) при $n=35$. Найбільше позитивне екстремальне розходження 0,210 і негативне $-0,197$.

Статистичну обробку емпіричних даних здійснено за допомогою статистичних програм SPSS v.23.0 та MS Excel.

Результати дослідження та їх обговорення. Разом з характерним для сьогодення ускладненням і підвищенням інтенсивності суспільних процесів збільшується значення соціального запиту для визначення форм та напрямків самореалізації особистості. Мінливість вимог соціального середовища зумовлює необхідність постійної прогностичної активності суб'єкта життєдіяльності не тільки стосовно природних об'єктних зв'язків, а й у сфері процесів соціальної взаємодії, соціальної комунікації, практик мовленнєвого конструювання у вигляді своєрідних соціальних очікувань.

Згідно логіки нашого емпіричного дослідження насамперед визначено рівні соціальних очікувань майбутніх соціальних психологів. Окреслено соціальні очікування досліджуваних як процес і результат психічної регуляції поведінки особистості, зацентровано увагу на сфері «не-Я» особистості.

Оцінено отримані індивідуальні результати досліджуваних, орієнтуючись на наступні параметри, визначені за описовими частотними характеристиками середнього арифметичного значення та середньоквадратичного відхилення (див. табл. 1).

Таблиця 1

Середні значення та середньоквадратичні відхилення за показниками «Рівня соціальних очікувань» (n=35)

№	Показники соціальних очікувань особистості	Середнє арифметичне, \bar{x}	Середнє відхилення, σ
1	2	3	4
1.	Рівень обізнаності про передбачуваний перебіг подій, ОП _о	18,83	4,63
2.	Рівень очікуваного ставлення до учасників міжособистісної взаємодії, ОС _о	13,60	3,63
3.	Рівень очікуваних результатів діяльності, ОР _о	36,29	7,32
4.	Рівень соціальних очікувань, РСО _о	68,83	11,23

Проаналізувавши отримані дані, ми бачимо, що середнє арифметичне значення та середньоквадратичне відхилення володіє незначними відмінностями з аналогічними показниками, визначеними автором опитувальника «PCO» [5]. У таблиці 2 представлено відсоткові частоти розподілу емпіричних даних досліджуваних за кожною шкалою.

Таблиця 2

Відсотковий розподіл первинних результатів досліджуваних за показниками «Рівня соціальних очікувань» (n=35)

№	Показники соціальних очікувань	Високий рівень		Середній рівень		Низький рівень	
		n	%	n	%	n	%
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Рівень обізнаності про передбачуваний перебіг подій, ОП _о	7	20,00	24	68,57	4	11,43
2.	Рівень очікуваного ставлення до учасників міжособистісної взаємодії, ОС _о	6	17,14	26	74,29	3	8,57
3.	Рівень очікуваних результатів діяльності, ОР _о	5	14,29	25	71,42	5	14,29
4.	Рівень соціальних очікувань, РСО _о	8	22,86	23	65,71	4	11,43

Вибірка майбутніх соціальних психологів за рівнями соціальних очікувань особистості (n=35) показала відносно схожий на криву розподіл емпіричних результатів. Очікувано високі результати середніх рівнів знаходяться у межах від 65,71% до 74,29% досліджуваних, низькі рівні – 8,57% до 14,29% і відповідно високим рівнем володіють від 14,29% до 22,86%

досліджуваних. Констатуємо, що тільки у 14,29% досліджуваних сформований високий рівень очікуваних результатів діяльності, і відповідно 17,14% – мають високий рівень очікуваного ставлення до учасників міжособистісної взаємодії. Значна частина, 14,29% досліджуваних, володіє низьким рівнем очікуваних результатів діяльності, і тільки у 8,57% досліджуваних – низький рівень сформованості очікуваного ставлення. Такі результати дослідження змістових психологічних параметрів майбутніх соціальних психологів свідчать про очевидну достатньо високу обізнаність щодо ймовірних сценаріїв розвитку подій, розуміння соціального поля очікуваної ситуації, що відповідно позначилося на рівнях обізнаності про передбачуваний перебіг подій ($OP_o=20,00\%$). Вважаємо, що студенти третього і четвертого років навчання напряму підготовки 6.030102 психологія, спеціалізації – соціальна психологія, вже повинні добре вміти аналізувати соціально-психологічне поле міжособистісної взаємодії, чітко орієнтуватися в очікуваннях учасників міжособистісної взаємодії. Результати рівня очікуваного ставлення до учасників міжособистісної взаємодії підтверджують вище подану тезу. Найнижчими є результати рівнів очікуваних результатів діяльності. Пояснюємо це тим, що значний обсяг теоретичних знань, розуміння як чинити у різних соціальних ситуаціях, потребує застосування – апробації цих знань на практиці, тобто операціоналізації в безпосередній діяльності. Малий практичний досвід або його відсутність є важливим чинником, що зумовлює низькі показники очікуваних результатів діяльності ($OP_o=14,29\%$), порівняно з іншими складовими соціальних очікувань.

За логікою нашого наукового дослідження, визначено емпіричні результати за контент-аналітичними методиками. Отримане середнє арифметичне значення та середньоквадратичне відхилення володіє незначними відмінностями з аналогічними показниками, визначеними автором під час апробації контент-аналітичних методик «Очікувана ситуація» і «Реалізація очікувань» [5]. У таблиці 3 подано індивідуальні результати досліджуваних, орієнтуючись на шкалу, визначену за середніми значеннями та середньоквадратичним відхиленням.

Таблиця 3

Середні значення та середньоквадратичні відхилення за показниками контент-аналітичного дослідження (n=35)

№	Показники властивостей соціальних	Серед. арифмет., \bar{x}	Серед. відхил., σ
1	2	3	4
1.	Шкала інтернальності – екстернальності, ІЕ _o	0,55	0,19
2.	Шкала активності – пасивності, АП _o	0,54	0,18
3.	Шкала відкритості – закритості, ВЗ _o	0,71	0,25
4.	Шкала адекватності – неадекватності, АН _o	0,86	0,29

Представимо у таблиці відсоткові частоти розподілу емпіричних даних досліджуваних за кожною шкалою (див. табл. 4). Неправильна крива розподілу емпіричних результатів є результатом застосування дихотомічних шкал. Розміщення дисперсії емпіричних даних на одній шкалі утворює правильну криву розподілу. Параметри амбівалентності і полярності лежать у межах дисперсії, яка складає $1/2\sigma$ граничних значень.

Таблиця 4

Відсотковий розподіл первинних результатів досліджуваних за показниками контент-аналітичного дослідження (n=35)

№	Показники властивостей соціальних очікувань	Високий рівень		Серед. рівень		Низький рівень	
		n	%	n	%	n	%
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Рівень інтернальності	5	14,29	6	17,14	7	20,00
2.	Рівень екстернальності	4	11,43	6	17,14	7	20,00
3.	Рівень амбівалентності за IE_o	1	2,86	1	2,86	1	2,86
4.	Рівень полярності за IE_o	1	2,86	1	2,86	0	0,00
5.	Рівень активності	6	17,13	7	20,00	7	20,00
6.	Рівень пасивності	5	14,29	5	14,29	5	14,29
7.	Рівень амбівалентності за AP_o	1	2,86	1	2,86	1	2,86
8.	Рівень полярності за AP_o	1	2,86	1	2,86	0	0,00
9.	Рівень відкритості	4	11,44	6	17,14	6	17,14
10.	Рівень закритості	6	17,14	6	17,14	7	20,00
11.	Рівень амбівалентності за $B3_o$	0	0,00	0	0,00	0	0,00
12.	Рівень полярності за $B3_o$	0	0,00	0	0,00	0	0,00
13.	Рівень адекватності	8	22,85	7	20,00	7	20,00
14.	Рівень неадекватності	4	11,43	4	11,43	5	14,29

Перейдемо до аналізування емпіричних результатів контент-аналітичного дослідження. Вибірка майбутніх соціальних психологів за рівнями властивостей соціальних очікувань особистості (n=35) показала, що результати інтернальності (n=18; 51,43%) / екстернальності (n=17; 48,57%) знаходяться в емпіричних межах, що не протирічить результатам, отриманим іншими дослідниками [3]. Результати активності (n=20; 57,13%) / екстернальності (n=15; 42,87%) за кількісним і відсотковим значеннями майже збігаються з результатами інтернальності / екстернальності. Встановлено очікувано позитивну кореляцію шкал IE_o і AP_o ($r=0,790$; $p<0,01$). Показники відкритості (n=16; 45,72%) / закритості вважаємо (n=19; 54,28%) помірними, оскільки переважає закритість соціальних очікувань, що може свідчити про зрілість і соціальну компетентність однієї частини досліджуваних, і у той же час невміння або небажання інтерпретувати, окреслювати свої очікування – іншої частини досліджуваних. Це

якісне аналізування, його необхідно проводити у комплексі, досліджуючи інші властивості соціальних очікувань. Майбутньому соціальному психологу необхідно вміти інтерпретувати, описувати, розкривати і окреслювати процесуальні феномени соціальної взаємодії, комунікації тощо. Отримано відносно високий результат рівнів адекватності соціальних очікувань (n=22; 62,85%). Високі показники адекватності досліджуваних є свідченням достатньо значущої соціальної компетентності. Отримані показники неадекватності досліджуваних (n=13; 37,15%) пояснюємо юнацькими максималістськими проявами, почасти упередженою поведінкою, незрілою соціальною позицією. Параметри амбівалентності / полярності знаходяться в межах від 0,00% до 2,86%, що для вибірки n=35 є допустимим.

Зазначимо, що однакові описові характеристики можуть бути наділені різними ознаками кодування. Наприклад, такий відтинок тексту «екзамен буде нескладний, оскільки я весь час вивчав предмет», має десять слів, володіє ознаками, що характеризують майбутнє – «екзамен буде нескладний», минуле – «весь час вивчав предмет», інтернальність – «оскільки я весь час вивчав предмет», активність – «я вивчав».

Превалююча частина досліджуваних прагнула конструктивно описати загальну картину протікання іспиту, конкретизуючи свої соціальні очікування, використовуючи такі мовленнєві конструкти: «екзамен пройде доброзичливо, ми ж вивчали курс цілий рік», «я здам на «А» або «В», у мене багато позитивних оцінок з предмету», «проблеми можуть виникнути у тих студентів, які пропускали заняття», «сподіваюся витягнути білет, на який буду знати відповіді» та ін. У досліджуваному контенті превалюють тексти, у яких яскраво простежується рефлексивна складова – прагнення описати очікування стосовно викладача-екзаменатора, зокрема: «викладач врахує мою активність впродовж вивчення курсу», «наполеглива підготовка виступів і висока оцінка викладачем дозволяють мені сподіватися на позитивний результат», «я очікую високої оцінки викладачем моїх знань», «викладач задаватиме додаткові запитання, але нескладні».

Порівнюємо наші результати з результатами дослідження психологічних змістових параметрів соціальних очікувань майбутніх філологів (n=112; 2017), що подано у табл. 5.

Таблиця 5

Порівняння результатів контент-аналітичного дослідження

№	Властивість соціальних очікувань	Рівень вираженості властивості	Філологи, n=122 (2017)		Соціальні психологи, n=35 (2018)	
			кількість	%	кількість	%
1	2	3	4	5	6	7
1.	Інтернальність	високий	4	3,28	5	14,29
		середній	18	14,75	6	17,14
		низький	29	23,77	7	20,00

	Екстернальність	високий	3	2,46	4	11,44
		середній	27	22,13	6	17,14
		низький	41	33,61	7	20,00
	Амбівалентність	високий	3	2,46	1	2,86
		середній	4	3,28	1	2,86
		низький	8	6,56	1	2,86
	Полярність	високий	0	0,00	1	2,86
		середній	0	0,00	1	2,86
		низький	1	0,82	0	0,00
2.	Активність	високий	7	5,74	6	17,14
		середній	25	20,49	7	20,00
		низький	31	25,41	7	20,00
	Пасивність	високий	2	1,64	5	14,29
		середній	17	13,93	5	14,29
		низький	40	32,79	5	14,29
	Амбівалентність	високий	7	5,74	1	2,86
		середній	6	4,92	1	2,86
		низький	3	2,46	1	2,86
Полярність	високий	0	0,00	1	2,86	
	середній	0	0,00	1	2,86	
	низький	2	1,64	0	0,00	
3.	Відкритість	високий	27	22,13	4	11,44
		середній	32	26,24	6	17,14
		низький	24	19,67	6	17,14
	Закритість	високий	0	0,00	6	17,14
		середній	17	13,93	6	17,14
		низький	22	18,03	7	20,00
	Амбівалентність	високий	5	4,10	0	0,00
		середній	8	6,56	0	0,00
		низький	7	5,74	0	0,00
Полярність	високий	1	0,82	0	0,00	
	середній	3	2,46	0	0,00	
	низький	4	3,28	0	0,00	
4.	Адекватність	високий	17	13,93	8	22,85
		середній	23	18,85	7	20,00
		низький	35	28,70	7	20,00
	Неадекватність	високий	5	4,10	4	11,44
		середній	20	16,39	5	14,29
		низький	22	18,03	5	14,29

Порівняльне кількісне контент-аналізування показало відносно наближені значення інтернальності / екстернальності, активності / пасивності досліджуваних. Зокрема, інтернальність майбутніх соціальних психологів склала 51,43%, на відміну від майбутніх філологів – 41,8, і відповідно активність – 57,13%, порівняно з 51,64% активності майбутніх

філологів. Відкритість зафіксовано у превалюючої частини майбутніх філологів – 68,04%, відповідно латентними є очікування – 31,96%. Показники амбівалентності і полярності склали 16,4% і 6,56% досліджуваних філологів, що свідчить про глибину і унікальність сформованої властивості відкритості соціальних очікувань філологів. У соціальних психологів показники відкритості знаходяться у межах 45,72%. Високі показники відкритості студентів-філологів пояснюються прагненням досліджуваних якомога рельєфніше окреслити очікувану ситуацію, що відповідно позначилося на кількісних параметрах ознак, які характеризують майбутнє. Наприклад, у досліджуваних текстах №№ 12, 29, 97 зафіксовано найбільшу кількість ознак, що характеризують майбутнє: ці тексти належать філологам П. В – 15; К. І. та С. А. – 14 ознак.

Порівняльне якісне контент-аналізування засвідчило значну інформативність і образність текстів філологів, яскравість і забарвленість епітетами. Звісно, що меншою мірою такі фрагменти спостерігаємо у текстах соціальних психологів. Кількісний аналіз засвідчив перевагу філологів на 22,25% у кількості слів над соціальними психологами. Якісне аналізування адекватності / неадекватності соціальних очікувань досліджуваних показало відносно схожі результати, зокрема у соціальних психологів – 62,85% і філологів – 61,48%. Зазначимо, що майбутні соціальні психологи, інтерпретуючи соціальне поле, окреслюють його, приділяють значну увагу рефлексивним аспектам, займають позицію «учасника процесу», майбутні філологи – першочергово відтворюють свої уявлення про соціальне поле, тому тексти іноді схожі на фрагменти художніх творів, займають позицію «спостерігача процесу». Загалом тексти соціальних психологів містять значну кількість лінгвістичних конструктів, що характеризують майбутнє, але найбільшу кількість зафіксовано в окремих текстах, що належать філологам.

Висновки. Маємо підстави стверджувати, що строга квантифікація текстів, створення кодувальної матриці, кількісне і якісне контент-аналізування, емпіричний розподіл шкал всіх рівнів досліджуваних параметрів, визначення кореляції, забезпечили надійність, достовірність і валідність дослідження психолінгвістичного аспекту соціальних очікувань майбутніх соціальних психологів. Враховуючи вікові, змістові особливості вибірки, вважаємо, що отримані результати об'єктивно відобразили зазначений вимір очікуваної соціальної дійсності, окреслили кількісні і якісні психологічні параметри соціальних очікувань особистості. Контент-аналізування дозволило виміряти людську поведінку, визначити психолінгвістичні детермінанти конструювання особистістю соціальної дійсності, показати, яким чином знаково-сміслові утворення, набуваючи суб'єктивних значень, стають об'єктивною фактичністю, що впливає на конструювання особистістю соціальної дійсності.

Список використаних джерел

1. Бергер П., Лукман Т. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания / П. Бергер, Т. Лукман; [Пер. з англ. Е. Д. Руткевич]. - М.: Медиум, 1995. – 323 с. Режим доступа URL http://skepdic.ru/wp-content/uploads/2013/05/Berger_Lukman_-_Sotcialnoe_konstruirovanie_realnosti_Skepdic.ru_.pdf
2. Дронова И. Г. Проблема дискурсного конструирования социальной реальности / И. Г. Дронова, Е. А. Кожемякин // Научные ведомости Белгородского государственного университета. Серия: Философия. Социология. Право. – Белгород: 2008, т. 6, № 14 (54). – С. 5-11. Режим доступа URL <http://dspace.bsu.edu.ru/handle/123456789/645>
3. Злобіна О. Г. Соціальні орієнтації та локус очікувань: динаміка особистісних змін / О. Г. Злобіна // Соціальні виміри суспільства : зб. наук. праць. – Вип. 7. – К., 2004. – С. 25-42.
4. Йоргенсен М. В. Дискурс-анализ. Теория и метод / М. В. Йоргенсен, Л. Дж. Филлипс; [Пер с англ. А. А. Киселевой]. – 2-е изд., испр. – Х.: Изд-во «Гуманитарный центр», 2008. – 352 с. Режим доступа URL <https://cyberleninka.ru/article/v/l-fillips-m-v-yorgensen-diskurs-analiz-teoriya-i-metod-per-s-angl-pod-red-a-a-kiselevoy-harkov-izd-vo-gumanitarnogo-tsentra-2004-336-s>
5. Попович І. С. Психологія соціальних очікувань особистості: дис. на здобуття наук. ступеня докт. психол. наук: спец. 19.00.05 «Соціальна психологія; психологія соціальної роботи» / І. С. Попович; Херсонський державний університет МОН України. – Херсон, 2017. – 541 с. Режим доступа URL <http://eKhSUIR.kspu.edu/handle/123456789/6465>
6. Попович І. С. Роль соціально-психологічних очікувань у професійному становленні та розвитку особистості / І. С. Попович // Зб. наук. праць: філософія, соціологія, психологія. – Івано-Франківськ: Вид-во ДВНЗ «ПНУ імені Василя Стефаника», 2015. – Вип. 20. – Ч. 2. – С. 213-220. Режим доступа URL <http://eKhSUIR.kspu.edu/handle/123456789/3291>
7. Попович І. С. Типологічні особливості очікувань / І. С. Попович // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Серія: психологічні науки: зб. наук. праць ХДУ / За ред. О. Є. Блинової. – Херсон: ВД «Гельветика», 2014. – Вип. 1. – Т. II. – С. 64-70. Режим доступа URL <http://eKhSUIR.kspu.edu/handle/123456789/3275>
8. Davies B. Positioning: the discursive production of selves / B. Davies, R. Harre // J. for the theory of social behaviour. – Oxford, 2007. – Vol. 20, № 1. – P. 43-63. <http://dx.doi:10.1111/j.1468-5914.1990.tb00174.x>
9. WMA Declaration of Helsinki – Ethical Principles for Medical Research Involving Human Subjects. Retrieved from http://www.ub.edu/recerca/Bioetica/doc/Declaracio_Helsinki_2013.pdf

References

1. Berger, P. & Lukman, T. (1995). *Sotsialnoe konstruirovaniye realnosti. Traktat po sotsiologii znaniya [Social construction of reality. A Treatise on the Sociology of Knowledge]*. Moscow: Medium [in Russian].
2. Dronova, I. G. (2008). Problema diskursnogo konstruirovaniya sotsialnoy realnosti [The problem of discursive construction of social reality]. *Nauchnyie vedomosti Belgorodskogo gosudarstvennogo universiteta – Scientific statements of Belgorod State University*, 6, №14 (54), 5-11 [in Russian].
3. Zlobina, O. G. (2004). Sotsialni orientatsiyi ta lokus ochikuvan: dinamika osobistisnih zmin [Social orientation and locus of expectations: the dynamics of personality changes]. *Sotsialni vimiri suspilstva – Social dimensions of society*, 7, 25-42 [in Ukrainian].
4. Yorgensen, M. V. (2008). *Diskurs-analiz. Teoriya i metod [Disourse-analysis. Teoriya i method]*. Kharkiv: «Humanitarian Center» [in Russian].
5. Popovych, I. S. (2017). Psihologiya sotsialnih ochikuvan osobistosti [Psychology of social expectations of personality]. *Doctor's thesis*. Kherson: Kherson State University [in Ukrainian].
6. Popovych, I. S. (2015). Rol sotsialno-psykholohichnykh ochikuvan u profesiinomu stanovlenni ta rozvytku osobystosti [The role of social and psychological expectations in the professional development and personality development] *Filosofiia, sotsiolohiia, psykholohiia – Philosophy, sociology, psychology*, 20, 213-220 [in Ukrainian].
7. Popovych, I. S. (2014). Typolohichni osoblyvosti ochikuvan [Typological peculiarities of expectations] *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu – Scientific Herald of Kherson State University*, 1, 64-70 [in Ukrainian].
8. Davies, V. (2007). Positioning: the discursive production of selves. *Journal for the theory of social behaviour*, Vols. 20, 1, 43-63. Oxford [in English].
9. WMA Declaration of Helsinki – Ethical Principles for Medical Research Involving Human Subjects. Retrieved from http://www.ub.edu/recerca/Bioetica/doc/Declaracio_Helsinki_2013.pdf [in English].

Abstract

Popovych Igor Stepanovych

Doctor of psychological sciences, Associate Professor, Associate Professor of General and Social Psychology Department of Kherson State University, Kherson (Ukraine).

Blynova Olena Evgenievna

Doctor of psychological sciences, Full Professor, Head of the Department of General and Social Psychology of Kherson State University, Kherson (Ukraine).

Content analysis of social expectations of future social psychologists

The article analyzes social expectations of future social psychologists, examines the results of research on the peculiarities of social expectations, and establishes psycholinguistic determinants of constructing social reality by personality.

It is emphasized that the variability of the demands of social environment predetermines the need for constant prognostic activity of the subject of life activity, not only in relation to natural object relations, but also in the sphere of social interaction, social communication, and speech constructing practices in the form of peculiar social expectations.

It is substantiated and proven that the strict quantification of texts, creation of a coding matrix, quantitative and qualitative content analysis, the empirical distribution of scales at all levels of the investigated parameters, the determination of correlation, ensure reliability, reliability and validity of the research of the psycholinguistic aspect of the social expectations of future social psychologists.

It is established that the future social psychologists by the properties of social expectations showed such indices: internality (51.43%), not contradicting the results obtained by other researchers; activity (57.13%), the results of which almost coincide with the internality by the quantitative and percentage values; moderate results of openness (47.52%), which may indicate maturity and social competence of one part of the subjects and at the same time inability or unwillingness to interpret, outline their expectations – the second part of the subjects.

It is proved that future social psychologists, interpreting the social field – define it, pay great attention to reflective aspects, take the position of «participant in the process».

It is noted that taking into account the age-related, interesting features of the sample objectively reflected the measurement of the properties of the expected social reality and indicated the quantitative and qualitative psychological parameters of the social expectations of personality. It is proved that the content analysis allows measuring human behavior. It is shown how the sign-semantic formations acquire subjective meanings, become objective factuality, that influence the construction of the social reality by the personality.

Key words: internality, externality, activity, passiveness, openness, adequacy, inadequacy, ambivalence, polarity, content analysis.

Реферат

Попович Ігор Степанович

Доктор психологічних наук, доцент, доцент кафедри загальної та соціальної психології Херсонського державного університету, Херсон (Україна).

Блинова Олена Євгенівна

Доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри загальної та соціальної психології Херсонського державного університету, Херсон (Україна).

Контент-аналізування соціальних очікувань майбутніх соціальних психологів

У статті здійснено контент-аналізування соціальних очікувань майбутніх соціальних психологів, висвітлено результати дослідження властивостей соціальних очікувань, встановлено психолінгвістичні детермінанти конструювання особистістю соціальної дійсності.

Підкреслено, що мінливість вимог соціального середовища зумовлює необхідність постійної прогностичної активності суб'єкта життєдіяльності не тільки стосовно природних об'єктних зв'язків, а й у сфері процесів соціальної взаємодії, соціальної комунікації, практик мовленнєвого конструювання у вигляді своєрідних соціальних очікувань.

Обґрунтовано і доведено, що чітка квантифікація текстів, створення кодувальної матриці, кількісне і якісне контент-аналізування, емпіричний розподіл шкал всіх рівнів досліджуваних параметрів, визначення кореляції – забезпечують надійність, достовірність і валідність дослідження психолінгвістичного аспекту соціальних очікувань майбутніх соціальних психологів.

Встановлено, що майбутні соціальні психологи за властивостями соціальних очікувань володіють такими показниками: інтернальність (51,43%), що не протирічить результатам, які отримані іншими дослідниками; активність (57,13%), результати якої за кількісним і відсотковим значеннями майже збігаються з інтернальністю; помірні результати відкритості (47,52%), що може свідчити про зрілість і соціальну компетентність однієї частини досліджуваних, і у той же час, невміння або небажання інтерпретувати, окреслювати свої очікування – другої частини досліджуваних.

Доказано, що майбутні соціальні психологи, інтерпретуючи соціальне поле, окреслюють його, приділяють значну увагу рефлексивним аспектам, займають позицію «учасника процесу».

Зазначено, що враховані вікові, змістові особливості вибірки об'єктивно відобразили вимір властивостей очікуваної соціальної дійсності та окреслили кількісні і якісні психологічні параметри соціальних очікувань особистості. Доведено, що контент-аналізування дозволяє вимірювати людську поведінку. Показано, яким чином знаково-сміслові утворення, набуваючи суб'єктивних значень, стають об'єктивною фактичністю, що впливає на конструювання особистістю соціальної дійсності.

Ключові слова: інтернальність, екстернальність, відкритість, закритість, амбівалентність, полярність, контент-аналізування.

Реферат

Попович Ігорь Степанович

Доктор психологических наук, доцент, доцент кафедры общей и социальной психологии Херсонского государственного университета, Херсон (Украина).

Блинова Елена Евгеньевна

Доктор психологических наук, профессор, заведующий кафедрой общей и социальной психологии Херсонского государственного университета, Херсон (Украина).

Контент-анализ социальных ожиданий будущих социальных психологов

В статье осуществлен контент-анализ социальных ожиданий будущих социальных психологов, освещены результаты исследования свойств социальных ожиданий, установлены психолингвистические детерминанты конструирования личностью социальной действительности.

Подчеркнуто, что изменчивость требований социальной среды предопределяет необходимость постоянной прогностической активности субъекта жизнедеятельности не только по отношению к природным объектным связям, но и в сфере процессов социального взаимодействия, социальной коммуникации, практик речевого конструирования в виде своеобразных социальных ожиданий.

Обоснованно и доказано, что строгая квантификация текстов, создание кодирующей матрицы, количественный и качественный контент-анализ, эмпирическое распределение шкал всех уровней исследуемых параметров, определение корреляции – обеспечивают надежность, достоверность и валидность исследования психолингвистического аспекта социальных ожиданий будущих социальных психологов.

Установлено, что будущие социальные психологи по свойствам социальных ожиданий владеют такими показателями: интернальность (51,43%), что не противоречит результатам, полученным другими исследователями; активность (57,13%), результаты которой по количественному и процентному значениям совпадают с интернальностью; умеренные результаты открытости (47,52%), что может свидетельствовать о зрелости и социальной компетентности одной части испытуемых, и в то же время, неумение или нежелание интерпретировать, очерчивать свои ожидания – второй части испытуемых.

Доказано, что будущие социальные психологи, интерпретируя социальное поле, определяют его, уделяют большое внимание рефлексивным аспектам, занимают позицию «участника процесса».

Отмечено, что учет возрастных, содержательных особенностей выборки объективно отобразил измерение свойств ожидаемой социальной действительности и обозначил количественные и качественные психологические параметры социальных ожиданий личности. Доказано, что контент-анализ позволяет измерять человеческое поведение. Показано, каким

образом знаково-смысловые образования, приобретая субъективные значения, становятся объективной фактичностью, что влияет на конструирование личностью социальной действительности.

Ключевые слова: интернальность, экстернальность, открытость, закрытость, амбивалентность, полярность, контент-анализ.